

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

А. В. Пантелеймонов_

“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

_____ Усна історія: теорія та практикаі _____
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ бакалавр _____ /

галузь знань _____ 03 гуманітарні науки _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ 032 Історія та археологія _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ 032 Історія та археологія _____
(шифр і назва)

спеціалізація _____ Історія та археологія _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____
(обов'язкова / за вибором)

факультет _____ Історичний факультет _____

2018 / 2019 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою історичного факультету

“ 27 ” серпня 2018 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Іващенко Вікторія Юріївна, кандидат історичних наук, доцент

Програму схвалено на засіданні кафедри

історіографії, джерелознавства та археології

Протокол від “ 16 ” червня 2018 року № 10

Завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології

(підпис) (Посохов С. І.)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією

історичного факультету

назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “ 17 ” червня 2018 року № 9

Голова методичної комісії _____

(підпис) (Тумаков О. І.)
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Усна історія: теорія і практика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** спеціальності 032 «Історія і археологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є проблеми створення та використання усного джерела.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових **розділів**:

1. Усна історія як науковий напрямок.
2. Методика усноісторичного дослідження.

1. Опис навчальної дисципліни

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Усна історія: теорія та практика» є знайомство із особливостями формування та розвитку усної історії як наукового напрямку, надання уявлення про термінологічний апарат та специфічні методи дослідження усної історії.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Усна історія: теорія та практика»: дати базові знання з історії, методології, історіографії, теорії усної історії, ознайомити з найбільш цікавими прикладами усноісторичних досліджень; навчити роботі з усноісторичними джерелами.

1.3. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ECTS.

1.4. Загальна кількість годин – 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Вибіркова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	-й
Семестр	
5-й	-й
Лекції	
32 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
58 год.	год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- історію формування та основні теоретичні засади дисципліни, зокрема, історію зародження та становлення усної історії як наукового напрямку, типологію та методику усноісторичних

досліджень, особливості зберігання та публікації усних джерел, деякі теоретичні проблеми історичної пам'яті;

- вивчаючи основи теорії комунікації – орієнтацію на адресата, феномен варіативної інтерпретації дійсності і т. ін., студенти мають поглибити свої знання в галузі джерелознавства, переглядаючи звичні уявлення про авторство тексту, спрямованість та мету його створення.

вміти :

- проводити інтерв'ю;
- транскрибувати та аналізувати текст усного джерела, і, таким чином, уявляти механізми створення тексту – як усного, так і письмового
- працювати із засобами запису, складати анкети, проводити, розшифровувати та використовувати інтерв'ю в наукових дослідженнях та публікаторській діяльності.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. УСНА ІСТОРІЯ ЯК НАУКОВИЙ НАПРЯМОК.

ТЕМА 1. Усна історія як науковий напрямок і навчальна дисципліна.

Предмет, об'єкт і завдання курсу. Термін «усна історія». Усна історія як наукове і соціальне явище сучасності. Усна історія в сучасному гуманітарному знанні. Інтеграція дисциплінарних підходів.

ТЕМА 2. Інституалізація усної історії як академічної дисципліни.

Передумови виникнення усної історії. Становлення усної історії в 1940 – 1960-ті рр. Академічне визнання усної історії в США. Створення дослідницького центру з вивчення усної історії в Колумбійському університеті та діяльність А. Невінса. Створення Асоціації усної історії в США. Усна історія як галузь архівної справи. Усна історія в 1960 – 1970-ті рр.: розвиток усної історії в США, Великобританії та Італії. Виникнення усноісторичних центрів у США, Канаді та Західній Європі. Зближення усної історії з соціальними рухами, інтерес до історії «простих людей». Зростання інтересу до техніки інтерв'ювання. Праці С. Теркеля, Я. Вансіни, Е. П. Томпсона, П. Томпсона, Д. Бозіо. Перші міжнародні конференції з усної історії. «Міжнародний журнал усної історії». Дослідження в галузі усної історії в 1980-ті рр.: історіографія усної історії в Німеччині та Франції. Дискусії теоретико-методологічного характеру щодо проблем інтерпретації спогадів сучасників подій, співвідношення індивідуальної та колективної пам'яті, значення невербальної складової інтерв'ю. Усноісторичні дослідження в сучасній західноєвропейській історіографії. Пошук якісних методів аналізу текстів інтерв'ю. Міждисциплінарний характер усної історії. Міжнародна асоціація усної історії. Вітчизняні дослідження з усної історії. Усноісторичні проекти в Росії та Україні. Українська асоціація усної історії.

ТЕМА 3. Типологія усної історії.

Спроби класифікації усної історії. Особливості усних джерел. Усні традиції старописемних та безписемних народів Європи та Азії, живі історичні традиції неписемних та младаписемних народів Тропічної Африки, Океанії, деяких районів Азії, корінних жителів Америки. Усна історія як метод новітньої історії, історії повсякденності, історичної антропології та історичної психології. Інтраісторія як масова історична свідомість: проблеми ідентифікації нації, соціуму, індивіду.

ТЕМА 4. Техніка інтерв'ювання.

Розробка усноісторичних проектів. Формалізоване та вільне інтерв'ю. Роль анкети. Методи складання анкети. Анкети біографічного і тематичного інтерв'ю. Пошук респондентів. Проблема репрезентативності. Форми індивідуального інтерв'ю: біографічне, генеалогічне, тематичне. Форми групового інтерв'ю: фокус-групові дискусії, інтерв'ю в громаді. Техніка проведення інтерв'ю. Знайомство із засобами запису. Тактики подолання «блокування діалогу». Оформлення інтерв'ю.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА УСНОІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

ТЕМА 1. Етичні та правові проблеми усноісторичного дослідження.

Поняття «захист респондента». Конфіденційність інформації та анонімність інформанта. Прихований запис. Етичні проблеми інтерв'ювання.

ТЕМА 2. Методика усноісторичного дослідження.

Акустичний та текстовий рівні трансляції усної історії. Жанри та форми інтерв'ю. Невербальні компоненти усної мови. Особливості транскрибування усних джерел. Проблеми авторства усного документа. Роль дослідника у процесі конструювання усного джерела.

ТЕМА 3. Зберігання та відбір усних джерел.

Умови зберігання записів «усних історій». Запис на плівці та цифровий запис. Каталогізація записів «усних історій». Доступ до усних джерел. Правила публікації та цитування.

ТЕМА 4. Проблеми інтерпретації усних джерел.

Можливості використання усних джерел. Критика усних джерел. Методи аналізу інтерв'ю: нарація і реконструкція. Метод формального аналізу Ф. Шютце та Г. Розенталя.

ТЕМА 5. Історична пам'ять: деякі теоретичні проблеми.

Особливості функціонування пам'яті. Пам'ять індивідуальна, групова та колективна. Співвідношення індивідуальних та загальнокультурних концепцій минулого. Теорія «культурної пам'яті» Я. Ассмана. Взаємозв'язок уявлень про минуле і сучасної системи цінностей. «Місця пам'яті» П. Нора. Суб'єктивний характер пам'яті. Достовірність усних свідчень. Помилки пам'яті.

ТЕМА 6. Усна історія і структури пам'яті.

Поняття ідентичності. Усна історія як фіксація досвіду виживання та страху: Голодомор 1932 – 1933 років, Голокост, Друга світова війна, інші соціальні потрясіння та катаклізми. Відображення гендерних проблем в усних свідченнях. Статева пам'ять – «чоловічі» та «жіночі» спогади. Пам'ять поколінь – «батьки та діти». Усна історія як інструмент вивчення і створення історії маргеналів: релігійних, політичних, соціальних та етнічних меншин

3. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	прак- тичні	лаб.	інд.	ср
1	2	3	4	5	6	7
Розділ 1. Усна історія як науковий напрямок.						
Тема 1. Усна історія як науковий напрямок і навчальна дисципліна.	6	2				4
Тема 2. Інституалізація усної історії як академічної дисципліни.	12	6				6
Тема 3. Типологія усної історії.	10	4				6
Тема 4. Техніка інтерв'ювання.	8	2				6
Всього годин	36	14				22
Розділ 2. Методика усноісторичного дослідження.						
Тема 1. Етичні та правові проблеми усноісторичного дослідження.	6	2				4
Тема 2. Методика усноісторичного дослідження.	10	2				8
Тема 3. Зберігання та відбір усних джерел.	10	4				6
Тема 4. Проблеми інтерпретації усних джерел.	8	2				6
Тема 5. Історична пам'ять: деякі теоретичні проблеми.	10	4				6
Тема 6. Усна історія і структури пам'яті.	10	4				6
Всього годин	54	18				36
Всього	90	32				58

4. Завдання для самостійної роботи.

№ з/п	Назва теми	Кільк ість годин
1.	Скласти рецензію на статтю: <i>Кісь О. Усна історія: Становлення,</i>	6

	проблематика, методологічні засади / О. Кісь // Україна модерна. – 2007. – Ч. 11. – С. 7 – 21.	
2.	Скласти рецензію на збірку: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченко, Г. Грінченко. – Х, 2008.	8
3.	Інтерв'ю у межах проекту з усної історії «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940 – 1980-х роках».	20
4.	Транскрибування інтерв'ю	24
	Разом	58

5. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Курсові роботи

1. Усна історія у США.
2. Чикагська школа соціології і усна історія.
3. Сучасна усна історія Франції: основні школи і напрямки.
4. Особливості усної історії Великобританії.
5. Усна історія Німеччини.
6. Сучасна італійська історіографія усної історії.
7. Специфіка усної історії у Швеції і Нідерландах.
8. Усна історія в Китаї та Японії.
9. Усна історія і «усні архіви Африки».
10. Східна традиція та усна історія.
11. Власні проекти з усної історії.

Бакалаврські та магістерські роботи

1. Збирання усного шару речової культури в Росії XIX ст. Діяльність Бартенєвих та «Русского архива».
2. Діяльність зі створення «Історії фабрик і заводів» в СРСР.
3. Школи та напрямки усної історії у сучасних гуманітарних науках.
4. Періодичні видання «усноісторичної» науки.
5. Усна історія і архівна справа.
6. Біографічний підхід у сучасній соціології.
7. ГУЛАГ як антисвіт: побут і мова табору і волі.
8. Тоталітаризм як структури пам'яті.
9. Усна історія великих міст.

6. Методи навчання

Лекція, практичні заняття, інтерв'ю, робота в малих групах, застосування інформаційних та ігрових технологій.

7. Методи контролю

Контрольна робота, співбесіда, екзамен.

8. Розподіл балів, які отримують студенти

Для залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання													Заліко ва робот а	Сум а
Розділ 1				Розділ 2						Контроль на робота, передбаче на навчальн им планом	Індивіду альне завдання	Разом		
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	T5	T6	1				
4	6		10							20		40	60	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендоване методичне забезпечення

Базова література:

Кісь О. Усна історія: Становлення, проблематика, методологічні засади / О. Кісь // Україна модерна. – 2007. – Ч. 11. – С. 7 – 21.

Квале С. Исследовательское интервью. – М.: Смысл, 2003. – 301 с.

Лоскутова М.В. Устная история: Методические рекомендации по проведению исследования. - СПб.: Европейский Дом, 2002. - 56 с.

Лукина М. Технология интервью: Учеб. пособие для вузов. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 191 с.

Методика сбора устных исторических источников. – Барнаул: Барнаул. гос. пед. ин-т, 1992.

Томпсон П. Голос прошлого. Устная история / Пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь мир», 2003. – 368 с.

Урсу Д.П. Методологические проблемы устной истории // Источниковедение отечественной истории. 1989. – М.: Наука, 1989. – С. 3 – 32.

Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченко, Г. Грінченко. – Х, 2008.

Хрестоматия по устной истории / Пер., сост., введение, общ. ред. М.В. Лоскутовой. – СПб.: Изд-во Европ. ун-та в С.-Петербурге, 2003.

Хубова Д.Н. Устная история. «Verbavolant»: Метод. пособие. – М.: Изд-во Рос. гос. гуманитарн. ун-та, 1997.

Шмид В. Нарратология. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.

Допоміжна література:

Биографический метод в социологии: история, методология и практика / Ред. Е.Ю. Мещеркина, В.В. Семенова. – М.: Ин-тсоциологии РАН, 1994.

- Бэрг М.П.* Устная история в Соединенных Штатах // Новая и новейшая история. – 1976. - № 6. – С. 213-216.
- Виноградов В.М., Рябов А.В.* «Устная история» и комплектование государственных архивов. Постановка проблемы // Актуальные проблемы советского архивоведения. – М., 1986. – С. 6 – 16.
- Грінченко Г. Г.* Методичні рекомендації з аналізу наративних інтерв'ю. Для студентів і аспірантів. – Х.: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2008. – 32 с.
- Доел Р.* «Устная история» в историографии современной науки: опыт и проблемы // Вестник истории естествознания и техники. – 2000. - № 4. – С. 60 – 88.
- Женская устная история: Гендерные исследования* / Под ред. Э. Шишкаревой: В 2 ч. – Б.: ОФ «Центр изд. развития», 2004-2005.
- Илизаров Б.С.* Роль ретроспективной социальной информации в формировании общественного сознания // Вопросы философии. – 1985. - № 8. – С. 60 – 69.
- Ильина Т.А.* Устное воспоминание – исторический источник (методика отбора и записи воспоминаний) // Советские архивы. – 1973. - № 2. – С. 27-32.
- Коляда В.А.* Центральный государственный архив звукозаписи СССР и устная история // Советские архивы. – 1990. - № 6. – С. 25 – 30.
- Кузнецова Н.П., Суринов В.М.* «Устная история» в практике работы зарубежных архивов и научных учреждений // Советские архивы. – 1980. - № 1. – С. 73 – 76.
- Курносоев Н.Д.* Некоторые вопросы текстологии фонодокументов // Советские архивы. – 1987. - № 4. – С. 65 – 71.
- Лотман Ю.М.* Память в культурологическом освещении // Ю.М. Лотман. Избр. статьи: В 3 т. – Таллин, 1992. – Т. 1. – С. 200 – 202.
- Лотман Ю.М.* Устная речь в историко-культурной перспективе // Ю.М. Лотман. Избр. статьи: В 3 т. – Таллин, 1992. – Т. 1. – С. 184 – 190.
- Мустатова Т.Н., Кузьмичев Н.А., Серегин А.В.* Устная история как метод активного комплектования // Проблемы хранения и обеспечения сохранности архивных документов: Сб. науч. Трудов Всесоюзного научно-исследовательского института документоведения и архивного дела Научно-исследовательского центра технической документации СССР. – М., 1985. – С. 14 – 21.
- Никитина Д.* Проблемы устной истории: На VII международной конференции // История СССР. – 1990. - № 6. – С. 210-216.
- Нора П.* Франция – память / Пер. с фр. Д. Хапаевой. – СПб: Изд-во СПб. гос. ун-та, 1999.
- Принс Г.* Усна історія // Нові перспективи історіописання / За ред. П. Берка; Пер. з англ. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 392 с.
- Проблемы устной истории в СССР: Тез. науч. конф.* Киров, 28 – 29 ноября 1989. – Киров, 1990.
- Ребане Я.К.* Информация и социальная память: к проблеме социальной детерминации познания // Вопросы философии. – 1982. - № 8. – С. 46 – 49.
- Ребане Я.К.* Принцип социальной памяти // Философские науки. – 1977. - № 5. – С. 97 – 100.
- Репина Л.П.* Историческая память и современная историография // Новая и новейшая история. 2004. № 5. С. 39 – 51.
- Репина Л.П.* Образы прошлого в памяти и в истории // Образы прошлого и коллективная идентичность и идентичность в Европе до начала Нового времени. - М., 2003. - С.9 – 18.
- Репина Л.П.* Социальная история и историческая антропология: Новейшие тенденции в современной британской и американской медиэвистике // Одиссей. Человек в истории. Личность и общество. 1990 / Под ред. А.Я. Гуревича. – М., 1990.
- Рожанский М.Я.* «Устная история» - философия памяти // Общественные науки. – 1990. - № 6. – С. 141 – 150.
- Свеницкий А.Л.* Интервью как метод конкретных социологических исследований // Философские науки. – 1965. - № 4. – С. 36 – 43.
- Сотворение истории. Человек. Память. Текст: Цикл лекций* / Отв. Ред. Е.А. Вишленкова. – Казань: Мастер-Лайн, 2001.
- Судьбы людей. Россия XX век. Биографии семей как объект социологического исследования* / Под ред. В. Семенов, К. Фотеевой. – М.: Ин-т социологии РАН, 1996.

Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник. – Випуск 11-12. Усна історія в соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка та Г. Грінченко. – Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. – 432 с.

Тонкин Э. Повести о нашем прошлом. Социальная реконструкция устной истории // Европейский опыт и преподавание истории в постсоветской России: материалы из цикла семинаров «Поддержка региональных инноваций в программах и методах преподавания истории». – М.: Ин-т Всеобщей истории РАН, 1999. – С. 159 – 184.

Урсу Д.П. Устные источники по истории Западной Африки // Советская этнография. – 1976. - № 6.

Устная история и биография: женский взгляд / Ред.-сост. Е.Ю. Мещеркина. – М.: Невский простор, 2004.

Хальбвакс М. Коллективная и историческая память // Неприкосновенный запас. – 2005. – №2-3.

Хобсбаум Э. Изобретение традиций / Пер. с англ. С. Панарина // Вестник Евразии. – 2000. - № 1 (8). – С. 47 – 62.

Хубова Д.Н. «Устная история» и источниковедение: в поисках утраченного времени // Мир источниковедения: Сб. трудов в честь С.О. Шмидта. – М.; Пенза, 1994. – С. 24 – 30.

Хубова Д.Н. «Устная история» и источниковедение: историческое интервью, инициативное документирование или «фабрикация» исторического источника? // Источниковедение XX столетия: Тез. докл. и сообщ. науч. конф. – М., 1993. – С. 57 – 58.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення.

З курсу створений електронний бук-рідер.

Филлюшкин А. И. Методические указания по проведению исследований по устной истории. Режим доступа: [http:// www.nashpolytech.ru/index.php](http://www.nashpolytech.ru/index.php)